

VEŘEJNOST A KULTURNÍ DĚDICTVÍ

Marie Tomíšková

Nemovitě kulturní památky, i když to často ani nevnímáme, vytvářejí naše bezprostřední okolí. Téměř každá obec, městská nebo vesnická, má svou dlouholetou historii, která poznamenala její urbanistický i architektonický vývoj, zanechala zřetelné stopy v podobě uliční sítě, veřejných prostranství, parcelace pozemků a významných staveb. Toto prostředí, ke kterému si vytváříme určitý vztah, se stává nevyhnutelně součástí každodenního života. Kulturní památky, ať už solitérní objekty nebo části historických měst a obcí, mají nezastupitelnou úlohu i ve využívání volného času, neboť jsou vyhledávanými cíli cestovního ruchu.

Společenské změny po roce 1990 znamenaly rovněž velké změny v oblasti kulturního dědictví. Většina významných památek, zejména zámky a hrady, se v rámci restitucí vracela původním vlastníkům. Jejich vztah k rodinnému dědictví byl zpravidla uvědomělejší a intenzivnější než pouhá péče státu. Současně však byla ve většině případů zachována možnost prohlídek těchto objektů a areálů.

Vztah uvědomělého a odpovědného vlastníka, který obdržel významnou památku v restituci, formulovala současná majitelka zámku Častolovice Diana Sternberg v úvodu ke knize Cesta: „*Mou nadějí a cílem je oživit zámek a park Častolovice, aby byl využíván a milován návštěvníky i místními obyvateli a aby se tak stal důstojným holdem mým rodičům, reprezentantem naší země a vhodným zakončením cesty.*“

Právní rámec památkové péče a její vztah k veřejnosti

Je nezbytné, aby stavební rozvoj historicky významných obcí i solitérních památkových objektů probíhal dle jednoznačně definovaných regulativů. Rámcová regulace pro všechny památky je vymezena zákonem o státní památkové péči a souvisejícími předpisy, konkrétnější zásady ochrany jsou stanoveny v souvislosti s prohlášením částí vybraných obcí a měst památkovými rezervacemi nebo zónami. Ochrana památek mezinárodního významu (UNESCO) je dána mezinárodními úmluvami. Rozvoj je stimulován Programem regenerace městských památkových rezervací a zón a Programem obnovy venkova. Ve všech těchto právních předpisech je zdůrazňován význam památek pro veřejnost, povin-

nost prezentovat památky a nezbytnost zajistit aktivní účast občanů při jejich ochraně a při realizaci programů.

Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči ve znění pozdějších předpisů

V úvodním ustanovení zákona je definován jeho účel takto:

§ 1

(1) Stát chrání kulturní památky jako nedílnou součást kulturního dědictví lidu, svědectví jeho dějin, významného činitele životního prostředí a nenahraditelné bohatství státu. Účelem zákona je vytvořit všestranné podmínky pro další prohlubování politickoorganizační a kulturně výchovné funkce státu při péči o kulturní památky, o jejich zachování, zpřístupňování a vhodné využívání, aby se podílely na rozvoji kultury, umění, vědy a vzdělávání, formování tradic a vlastenectví, na estetické výchově pracujících a tím přispívaly k dalšímu rozvoji společnosti.

Kulturní památky zákon definuje takto:

§ 2

(1) Za kulturní památky podle tohoto zákona prohlašuje ministerstvo kultury České republiky (dále jen „ministerstvo kultury“) nemovitě a movitě věci, popřípadě jejich soubory,

- a) *které jsou významnými doklady historického vývoje, životního způsobu a prostředí společnosti od nejstarších dob do současnosti, jako projevy tvůrčích schopností a práce člověka z nejrůznějších oborů lidské činnosti, pro jejich hodnoty revoluční, historické, umělecké, vědecké a technické,*
- b) *které mají přímý vztah k významným osobnostem a historickým událostem.*

Zdroj: Archiv autorky

Český Krumlov

Z těchto ustanovení základního právního předpisu v oblasti památkové péče zřetelně vyplývá hlavní důvod pro prohlášení objektu nebo areálu kulturní památkou. Příslušný objekt nebo soubor objektů navrhovaný k prohlášení musí být dokladem historického vývoje společnosti, projevem schopností výtvarných, architektonických, ale i technických a krajinářských, kterých lidská společnost v určité době dosáhla, případně dokladem o životě a díle významných osobností našeho národa. Podmínkou je i využívání objektů v souladu s jejich historickou a výtvarnou hodnotou, tak, aby bylo možné je prezentovat veřejnosti. Prezentace kulturních památek je velmi úzce spjata s výchovou, a to jak se školní, tak s rodinnou. Většina rodin s dětmi navštěvuje během sezóny přístupné hrady a zámky, církevní stavby a areály i historicky významné obce. V poslední době vzrůstá zájem o technické památky, které se postupně rekonstruují a upravují pro účely cestovního ruchu. Školní výuka pak navazuje, známé hrady a zámky jsou nejobvyklejšími cíli školních výletů, obrázky významných historických staveb v učebnicích dějepisu ilustrují vývoj naší civilizace.

Aspekt společenské úlohy celosvětově významného kulturního dědictví, které je zapsáno v seznamu UNESCO, je zdůrazňován v celém znění mezinárodní úmluvy.

Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví

(Česká republika přistoupila k úmluvě Sdělením Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 159/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví)

Článek 4

Každý smluvní stát uznává, že v první řadě je jeho povinností zabezpečit označení, ochranu, zachování, prezentování a předávání budoucím generacím kulturního a přírodního dědictví uvedeného v čl. 1 a 2 a nacházejícího se na jeho území. Za tímto účelem učiní vše při maximálním využití svých vlastních zdrojů, a tam, kde je to vhodné, spolu s mezinárodní po-

mocí a spoluprací, zejména finanční, uměleckou, vědeckou a technickou, jakou bude moci obdržet.

Článek 5

Za účelem zajištění účinných a aktuálních opatření na ochranu, zachování a prezentování kulturního a přírodního dědictví nacházejícího se na území smluvního státu bude do té míry, jak to bude možné a odpovídající, usilovat:

- a) *o přijetí všeobecné politiky zaměřené na posílení úlohy kulturního a přírodního dědictví v životě společenství a začlenění ochrany tohoto dědictví do komplexních plánovacích programů;*
- b) *o vytvoření služeb na ochranu, zachování a prezentování kulturního a přírodního dědictví s příslušnými zaměstnanci a o zajištění prostředků pro plnění jejich funkcí na územích, kde takovéto služby neexistují;*
- c) *o rozvinutí vědeckých a technických studií a výzkumu a o vypracování metod práce, se kterými bude stát schopen působit proti nebezpečím, která ohrožují jeho kulturní nebo národní dědictví;*
- d) *o přijetí odpovídajících právních, vědeckých, technických, administrativních a finančních opatření potřebných pro označení, ochranu, zachování, prezentování a obnovu tohoto dědictví; a*
- e) *o podporu při vytváření nebo rozvíjení národních či regionálních středisek pro školení v oblasti ochrany, zachování a prezentování kulturního a přírodního dědictví a o podporování vědeckého výzkumu v této oblasti.*

Článek 27

1. *Smluvní státy budou usilovat všemi odpovídajícími prostředky a zejména prostřednictvím vzdělávacích a informačních programů o to, aby jejich národy ve stále větší míře oceňovaly a respektovaly kulturní a přírodní dědictví definované v čl. 1 a 2 Úmluvy.*

Častolovice

Zdroj: Archiv autorky

2. *Smluvní státy se zavazují, že budou široce informovat veřejnost o nebezpečích, jež ohrožují toto dědictví, a o akcích uskutečňovaných na základě této Úmluvy.*

Prezentování těchto nejvýznamnějších památek a jejich předání budoucím generacím patří mezi prioritní povinnosti každého státu, který přistoupil k úmluvě. Ochrana, která zajistí zachování nejcennějšího kulturního dědictví, je možná pouze za předpokladu celospolečenského souhlasu a odpovědnosti. V úmluvě se v několika člancích opakuje povinnost posilovat a zdůrazňovat význam kulturního dědictví v životě společnosti, nutnost výchovy a vzdělávání v této oblasti a v neposlední řadě povinnost památky prezentovat, což mimo jiné znamená zajistit podmínky pro udržitelný rozvoj cestovního ruchu.

Management Plan

V roce 2002 přijal Výbor pro světové dědictví Budapešťskou deklaraci, která nastavila Pravidla pro provádění systematické péče o památky UNESCO prostřednictvím Plánu nakládání s památkou zapsanou na Seznam světového kulturního a přírodního dědictví, tzv. Management Plan. Ministerstvo kultury ČR vydalo na základě Pravidel metodické doporučení k přípravě

tohoto dokumentu. Management Plan není zatím zakotven v právních předpisech České republiky a jeho platnost je nutné zajistit například vyhláškou obce nebo kraje. Metodické doporučení předpokládá zapojení místních samospráv do přípravy dokumentu, neboť je nutné, aby se obec ztotožnila s plánem a s jeho implementací. Status světové památky přináší obci mezinárodní prestiž a jak vedení obce, tak i její občané by si měli uvědomovat sounáležitost s příslušnou lokalitou.

Jedním ze zásadních bodů doporučené struktury dokumentu jsou aspekty služeb pro návštěvníky a prezentace hodnot lokality. Je zapotřebí doložit, zdali je příslušný objekt návštěvníkům dostupný, jak je realizován navigační systém a značení na přístupových komunikacích, jaké jsou služby pro návštěvníky v místě i v širším okolí, včetně informačního systému a které služby zatím chybí. Rovněž je zapotřebí vyhodnotit potenciál lokality pro další přiměřený rozvoj cestovního ruchu.

Ve druhé polovině minulého století započala alespoň teoretická ochrana historických jader měst, byly prohlašovány první městské památkové rezervace (MPR), později i městské památkové zóny (MPZ). Tím bylo sice zabráněno alespoň největším demolicím v těchto lokalitách, ale vzhledem k nedostatku finančních prostředků tyto části měst dále chátraly. Po roce 1989 byl na měs-

ta postupně převáděn bytový fond a četné nemovitosti na území měst byly buď privatizovány, nebo vráceny původním vlastníkům, kteří měli zpravidla zájem na jejich kvalifikované regeneraci a údržbě. Zastupitelstva měst s podporou obyvatel začala usilovat o obnovu celých území historických center. Pro usnadnění tohoto úkolu schválila v roce 1992 vláda České republiky Program regenerace městských památkových rezervací a městských památkových zón. V příloze programu jsou stanoveny zásady pro jeho přípravu, zpracování a realizaci. Zajištění účasti veřejnosti je základní podmínkou programu.

Zásady přípravy, zpracování a realizace městských programů regenerace

(Příloha č. 2 k usnesení vlády ČR č. 209 ze dne 25. března 1992)

1. Charakteristika programů

1.4. Příprava, zpracování a realizace programů musí probíhat tak, aby při nich byla zajištěna široká účast obyvatel města, vlastníků a uživatelů jednotlivých nemovitostí.

2. Cíle programů

2.6. Oživit MPR a MPZ ekologicky nezávadnými podnikatelskými i veřejnými provozami, které vytvářejí pracovní příležitosti pro obyvatele města a jeho okolí, uspokojují potřeby oby-

vatel i návštěvníků a přiměřeně využívají vhodné objekty obnovovaných památek. V souladu s tím stimulovat žádoucí změny vlastnictví a působit proti spekulativním postupům.

2.8. Vyvolávat a podporovat kulturní a osvětové činnosti, které podněcují zájem a ochotu obyvatel města podílet se na regeneraci; budovat informační systém o území včetně pořízení seznamů ohrožených památek a prohlubovat znalosti o MPR a MPZ.

3. Příprava, zpracování a realizace programů

3.3. Pracovní skupina programu

Město si zřídí pro přípravu, zpracování a realizaci programu stálou pracovní skupinu, např. jako svoji komisi ve smyslu zákona o obcích. V jejím čele je zpravidla člen městské rady, jejími členy jsou hlavní koordinátor programu z řad pracovníků městského úřadu, představitel památkové péče, architekt-urbanista, další členové městského zastupitelstva, zástupci orgánů státní správy, vlastníků a uživatelů nemovitostí, organizací, podniků, družstev, místních spolků, občanských iniciativ a expertů (např. sociolog, ekonom, ekolog, právník atp.). Pracovní skupina je sestavena tak, aby ve své činnosti hájila veřejné zájmy, nikoliv soukromé zájmy skupin podnikatelů nebo vlastníků nemovitostí, kteří mohou vytvářet vlastní sdružení.

Pracovní skupina předkládá návrhy a žádosti směrem k orgánům samosprávy, státní správy, projektantům a odbornému pracovišti ČR. Městské zastupitelstvo, popřípadě městská rada, může pracovní skupinu, která byla zřízena jako její komise, pověřit některými pravomocemi, jako např. vypracováváním žádostí o podpory, spoluprací s privatizační komisí, podnikateli, investory, projektanty a dodavateli, zřizováním vlastních odborných týmů, sdružováním prostředků z různých zdrojů, organizováním soutěží, konkursů, prováděním nabídkových řízení a řešením konfliktů.

3.4. Další opatření k zabezpečování programu

Pro ekonomické, informační a institucionální zabezpečování programu si město může vytvářet v rozsahu odpovídajícím potřebám:

a) informační a poradenské středisko programu zaměřené na širokou ve-

Zdroj: Archiv autorů

Jindřichův Hradec

řejnost, na aktivní ochránce kulturního dědictví a životního prostředí, na vlastníky a uživatele nemovitostí, na podnikatele, investory atd.,...

3.7. Projednávání a schvalování programu

Návrh programu projedná městský úřad veřejně na shromážděních občanů, jejich sdružení a spolků a dále s orgány státní památkové péče, s okresním úřadem a s odborným pracovištěm ČR. Úplná dokumentace programu musí být k dispozici pro seznámení občanů i orgánů státní správy nejméně po dobu 30 dnů, připomínky mohou občané podat ve lhůtě 30 dnů, přičemž tato lhůta počíná běžet posledním dnem lhůty určené pro seznámení.

Program posoudí příslušné orgány státní správy zejména z hlediska souladu s územně plánovací dokumentací. Pokud jsou k návrhu programu vneseny podstatné připomínky ze strany těchto orgánů nebo občanů, rozhodne město o jeho úpravě a dopracování. Městský úřad seznámí veřejnost s výsledky projednávání připomínek. Výsledný návrh programu schvaluje městské zastupitelstvo. Závazné zásady programu mohou být stanoveny městským zastupitelstvem v obecně závazné vyhlášce.

Schválený program město veřejně vyhlásí a zajistí mu širokou propagaci a osvětu.

3.8. Realizace programu

Město realizuje v předstihu jednak akce na záchranu ohrožených objektů nebo souborů, a jednak obnovu systé-

mů technické infrastruktury a akce řešící ekologické problémy. Postup stavebních prací volí v souladu se sociálním a ekonomickým rozvojem města, zájmem vlastníků a uživatelů a v jejich vzájemné součinnosti, a to zpravidla po malých, rychle a komplexně proveditelných provozně ucelených částech (např. blocích) tak, aby nedocházelo k nadměrnému narušení životního prostředí stavební činností.

Ve všech částech programu je zdůrazněna účast obyvatel jako základní zásada přípravy, návrhu, projednávání i realizace programu. Veřejnost spolupracuje prostřednictvím pracovní skupiny, kterou musí městské zastupitelstvo zřídit a dle vlastního uvážení pověřit značnými pravomocemi. Doporučené je rovněž zřízení informačního a poradenského střediska pro širokou veřejnost i pro aktivní účastníky procesu regenerace. Součástí projednávání příslušné dokumentace k programu je i podávání připomínek ze strany občanů, opodstatněné připomínky jsou do dokumentace zapracovány. Výsledný program musí být zveřejněn a propagován. Realizaci je vhodné provádět tak, aby neobtěžovala příliš dlouhou dobu obyvatele příslušných území.

Zdroj: Archiv autorů

Opava

Všechny uvedené předpisy a dokumenty mají společný výchozí předpoklad: kulturní dědictví je nejen součástí běžného života občanů příslušných míst, ale i vyhledávaným cílem návštěvníků. Jeho zachování a udržitelný rozvoj jsou možné pouze za účasti nejširší veřejnosti.

Ing. arch. Marie Tomášková

ENGLISH ABSTRACT

Public and cultural heritage, by Marie Tomášková

Although we pay little attention to them, immovable cultural monuments make our immediate surroundings. Almost every settlement, urban or rural, has its own long history which has shaped its urban and architectural development, leaving evident footprints in the form of the network of streets, public areas, private plots and important buildings. This environment, to which we establish certain relations, inevitably becomes a part of our everyday life. Cultural monuments, both solitary objects and parts of historic towns, also play an irreplaceable role in the use of leisure time as popular tourist destinations.